

Dr.sc. Teo Giljević*

Pružanje socijalnih usluga za izbjeglice na lokalnoj razini u Hrvatskoj**

Sažetak

U Republici Hrvatskoj stupanj ostvarenja socijalnih prava ovisi i o mjestu stanovanja, kako za hrvatske državljane, tako i za osobe pod međunarodnom zaštitom (izbjeglice) što je u suprotnosti s temeljnim načelom jednakosti građana u ostvarenju socijalnih prava na području čitave Republike Hrvatske. Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti propisano je da azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom (izbjeglica) ima pravo na socijalnu skrb u skladu s propisima kojima se uređuje područje socijalne skrbi hrvatskih državljana (čl. 73.). Zakon o socijalnoj skrbi propisuje da azilant i stranac pod supsidijarnom zaštitom te članovi njegove obitelji koji zakonito borave u RH, imaju prava u sustavu socijalne skrbi pod jednakim uvjetima i u istom opsegu kao i hrvatski državljani (čl. 22. st. 2. ZSS). Prava u sustavu socijalne skrbi su: zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja, pravo na troškove ogrijeva, naknada za osobne potrebe korisnika smještaja, jednokratne naknade, naknade u vezi s obrazovanjem, osobna invalidnina, doplatak za pomoć i njegu, status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja, naknada do zaposlenja, socijalne usluge te naknada za ugroženog kupca energenata (čl. 25.). Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje 2017.-2019. navodi da izbjeglice od prava iz sustava socijalne skrbi najčešće koriste pravo na zajamčenu minimalnu naknadu, jednokratnu naknadu, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatak za pomoć i njegu te pomoć za ogrjev i prehranu u pučkim kuhinjama. Osim novčanih prava, izbjeglice imaju pravo i na socijalne usluge, kroz koje se pojedincu pružaju informacije o pravima iz sustava socijalne skrbi (prva socijalna usluga), pomaže se pojedincu i obiteljima u prevladavanju poteškoća i razvoju osobnih mogućnosti i odgovornog odnosa prema sebi, obitelji i društvu (usluga savjetovanja i pomaganja).

* Dr.sc. Teo Giljević, docent na Katedri za upravnu znanost Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu/ Assistant Professor at the Department for Administrative Science, Faculty of Law, University of Zagreb), e-mail: teo.giljevic@pravo.hr

** Rad je izrađen na projektu „Pravna pomoć tražiteljima azila i osobama s odobrenom međunarodnom zaštitom“ koji financira UNHCR.

Izbjeglice imaju pravo na smještaj ako nemaju novčana sredstva ili imovinu kojima mogu osigurati održavanje najduže dvije godine od dana uručenja odluke o odobrenju međunarodne zaštite. Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje (SDUOSZ) na temelju rješenja o priznavanju prava na smještaj osigurava smještaj izbjeglicama u stambenim jedinicama koje su vlasništvo RH ili stambenim jedinicama koje SDUOSZ koristi temeljem sklopljenog ugovora o najmu s trećim osobama. Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine predviđa donošenje Plana razmještaja osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj, jednom godišnje sukladno utvrđenim potrebama za osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita razmještaja te trenutnim mogućnostima. Do današnjeg dana Plan razmještaja nije donesen te se razmještaj i dalje radi na ad hoc način uzimajući kao primarni kriterij raspoložive, useljive i namještene smještajne objekte u državnom vlasništvu kojima raspolaže SDUOSZ.

Mjesto stanovanja kao mogući uzrok socijalne nejednakosti u praksi se isprva nije pokazalo kao problem za izbjegličku populaciju obzirom da je većina izbjeglica bila smještena u Gradu Zagrebu. Međutim, povećanjem broja odobrenih međunarodnih zaštita i provedbom programa premještanja i preseljenja, sve veći broj izbjeglica smješten je i u druge gradove u Republici Hrvatskoj (za primjer u 2018. godini dio izbjeglica smješten je u Zadar i Slavonski Brod, dok su u 2019. godini smješteni u Sisak i Karlovac). U budućnosti se stoga može očekivati da će se mjesto stanovanja pojaviti kao uzrok socijalne nejednakosti za izbjeglice jer gradovi različito izdvajaju za socijalne programe, a razlikuje se i sama struktura lokalnih socijalnih programa.

U radu se analiziraju lokalni socijalni programi u četiri hrvatska grada u kojima su smještene izbjeglice (Karlovac, Sisak, Zadar i Zagreb) te utjecaj mjesta stanovanja na stupanj socijalnih prava izbjeglica u Republici Hrvatskoj. Zaključno se donose preporuke kojima bi se prikazane socijalne nejednakosti izbjeglica mogle ublažiti.

1. Uvodna razmatranja

Ustav Republike Hrvatske određuje kako je Republika Hrvatska socijalna država te kako su socijalna pravda, jednakost i poštivanje prava čovjeka neke od najviših vrednota ustavnog poretka. Republika Hrvatska nastoji osigurati svim građanima određenu razinu socijalne sigurnosti, a naročito određenim kategorijama građana koji su slabiji i nemoćni te im država osigurava pomoć

za podmirenje osnovnih životnih potreba osigurava preko sustava socijalne skrbi. Sustav socijalne skrbi uređen je Zakonom o socijalnoj skrbi (u daljnjem tekstu: ZSS)¹ i podzakonskim propisima. Djelatnost socijalne skrbi definirana je u članku 3. koji navodi da je socijalna skrb organizirana djelatnost od javnog interesa za Republiku Hrvatsku² čiji je cilj pružanje pomoći socijalno ugroženim osobama, kao i osobama u nepovoljnim osobnim ili obiteljskim okolnostima, koja uključuje prevenciju, promicanje promjena, pomoć u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba i podršku pojedincu, obitelji i skupinama, u svrhu unapređenja kvalitete života i osnaživanja korisnika u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba te njihovog aktivnog uključivanja u društvo. Republika Hrvatska izrazito je centralizirana zemlja te se najveći broj prava iz sustava socijalne skrbi ostvaruje preko temeljne ustanove sustava socijalne skrbi - centra za socijalnu skrb - kojemu je osnivač Republika Hrvatska te se ponajprije financira iz državnog proračuna.

Prava i obveze osoba pod međunarodnom zaštitom³ u Republici Hrvatskoj određeni su Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti⁴ (u daljnjem tekstu: ZMPZ). Izbjeglice imaju pravo na: boravak u Republici Hrvatskoj, spajanje obitelji, smještaj, rad, zdravstvenu zaštitu, obrazovanje, slobodu vjeroispovijesti, besplatnu pravnu pomoć, socijalnu skrb, pomoć pri integraciji u društvo, vlasništvo nekretnine sukladno Konvenciji iz 1951. i stjecanje hrvatskog državljanstva sukladno propisima koji reguliraju stjecanje državljanstva (čl. 64. ZMPZ). Ministarstvo unutarnjih poslova dužno je osobi pod međunarodnom zaštitom pružiti opće informacije o pravima i obvezama koje stječe odobrenjem međunarodne zaštite u roku od osam dana od dana uručenja odluke, na jeziku za koji se opravdano pretpostavlja da ga razumije i na kojem može komunicirati. ZMPZ propisuje i obaveze kojih su se osoba pod međunarodnom dužne pridržavati: poštivati Ustav, zakone i druge propise Republike Hrvatske, prijaviti prebivalište u roku od 15 dana od uručenja odluke o odobrenju međunarodne zaštite, imati kod sebe dozvolu boravka i dati je na uvid zakonom ovlaštenim osobama te pohađati tečaj hrvatskog jezika, povijesti i kulture (čl. 64.).⁵

¹ Narodne novine 157/2013, 152/2014, 99/2015, 16/2017, 130/2017, 98/2019

² Socijalna skrb je javna služba bez obzira što zakonodavac ne koristi taj pojam već govori o djelatnosti od posebnog interesa za Republiku Hrvatsku.

³ U radu se termini „izbjeglica“, „osoba kojoj je odobrena međunarodna zaštita“, „azilant“ i „osoba pod supsidijarnom zaštitom“ rabe kao sinonimi.

⁴ Narodne novine 70/2015, 127/2017

⁵ Zakonodavac za tražitelje međunarodne zaštite znatno restriktivnije propisuje prava. Članak 52. ZMPZ propisuje da imaju pravo na boravak, slobodu kretanja u Republici Hrvatskoj, osiguranje odgovarajućih materijalnih uvjeta

U Republici Hrvatskoj stupanj ostvarenja socijalnih prava ovisi i o mjestu stanovanja, kako za hrvatske državljane, tako i za osobe pod međunarodnom zaštitom (izbjeglice) što je u suprotnosti s temeljnim načelom jednakosti građana u ostvarenju socijalnih prava na području čitave Republike Hrvatske. Gradovi, općine i županije mogu osigurati sredstva za ostvarivanje novčanih naknada i socijalnih usluga stanovnicima na svom području u većem opsegu nego što je utvrđeno Zakonom o socijalnoj skrbi, na način propisan njihovim općim aktom, ako u svom proračunu imaju za to osigurana sredstva.⁶ Mjesto stanovanja kao mogući uzrok socijalne nejednakosti u praksi se isprva nije pokazalo kao problem za izbjegličku populaciju obzirom da je većina izbjeglica bila smještena u Gradu Zagrebu. Međutim, povećanjem broja odobrenih međunarodnih zaštita i provedbom programa premještanja i preseljenja, sve veći broj izbjeglica smješten je i u druge gradove u Republici Hrvatskoj (za primjer u 2018. godini dio izbjeglica smješten je u Zadar i Slavonski Brod, dok su u 2019. godini smješteni u Sisak i Karlovac). U budućnosti se stoga može očekivati da će se mjesto stanovanja pojaviti kao uzrok socijalne nejednakosti za izbjeglice jer gradovi različito izdvajaju za socijalne programe, a razlikuje se i sama struktura lokalnih socijalnih programa.

2. Djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj

2.1. Centralizirani pristup obavljanja djelatnosti socijalne skrbi u Hrvatskoj

U Hrvatskoj za socijalne službe do početka 1990-ih osnovni pojam bio je socijalna zaštita te su ga imali svi propisi u svom nazivu (npr. Zakon o socijalnoj zaštiti⁷ iz 1983. godine). Zakon o socijalnoj skrbi iz 1997. godine zamjenjuje pojam socijalne zaštite socijalnom skrbi te govori isključivo o djelatnostima socijalne skrbi. Također više se ne spominje ni pojam socijalne pomoći.⁸ Zakon o socijalnoj skrbi u čl. 6. propisuje da djelatnost socijalne skrbi obavljaju ustanove socijalne skrbi, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, udruge, vjerske zajednice, druge pravne osobe, obrtnici i druge fizičke osobe koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi, pod uvjetima i način propisan Zakonom, posebnim zakonima i provedbenim propisima.

prihvata, zdravstvenu zaštitu, osnovno i srednje obrazovanje, informacije, pravno savjetovanje i besplatnu pravnu pomoć, slobodu vjeroispovijesti, rad i isprave.

⁶ Čl. 117. st. 5. ZSS

⁷ Narodne novine 28/1983

⁸ Prema Šućuru do zamjene izraza socijalne zaštite socijalnom skrbi došlo je zbog nastojanja da se napravi odmak od socijalističkog naslijeđa u ovom upravnom području, ali i uvjerenja da je izraz socijalne skrbi sadržajno adekvatniji (Šućur, 2004, str. 22).

Ustavnim promjenama iz 2000. godine lokalna samouprava dobiva relativno širok samoupravni djelokrug. U sadržaj ustavne garancije prava na lokalnu samoupravu stavljeni su poslovi koji se odnose na uređenje naselja i stanovanja, prostorno i urbanističko planiranje, komunalne djelatnosti, brigu o djeci, socijalnu skrb, primarnu zdravstvenu zaštitu, odgoj i osnovno obrazovanje, kulturu, tjelesnu kulturu i sport, zaštitu potrošača, zaštitu i unapređenje prirodnog okoliša, protupožarnu i civilnu zaštitu.⁹ (čl. 134/1.). Poslovi koji su Ustav povjerava za obavljanje jedinicama lokalne samouprave zahtijevaju značajan financijski, ljudski, organizacijski i upravni kapacitet) koje većina jedinica lokalne samouprave nije imala zbog čega su poslove u područjima osnovnog i srednjeg školstva, zdravstva, socijalne skrbi i vatrogastva preuzela samo 33 grada, a za područja izvan tih gradova županije (Koprić et al, 2014).

Decentralizaciju u sustavu socijalne skrbi u Hrvatskoj je započela 1997. godine donošenjem Zakona o socijalnoj skrbi.¹⁰ Člankom 7. Zakona propisana je obveza općina, gradova i Grada Zagreba da u svom proračunu osiguraju za potrebe socijalne skrbi sredstva u visini od najmanje 5% svojih prihoda, s kojima prvenstveno osiguravaju pomoć za podmirenje troškova stanovanja utvrđenu člankom 34. ovoga Zakona.¹¹ Jedinice lokalne samouprave mogu u svom proračunu osigurati i sredstva za ostvarivanje prava iz područja socijalne skrbi u većem opsegu te za pružanje i drugih vrsta pomoći o čemu donose vlastite opće akte, što su u pravilu pružali veliki gradovi s odgovarajućim fiskalnim kapacitetom. Sredstva za financiranje centra za socijalnu skrb osiguravaju se u državnom proračunu i u proračunu jedinice područne (regionalne) samouprave na čijem području centar djeluje. Zakonom iz 1997. godine sustav socijalne pomoći i usluga socijalne skrbi utemeljen je na načelu supsidijarnosti, čime je afirmirana odgovornost pojedinca i obitelji za vlastitu socijalnu sigurnost.¹² Novelom Zakona iz 2001. godine precizira se obaveza gradova i općine (jedinice lokalne samouprave) da svom proračunu osiguraju sredstava za ostvarivanje prava na pomoć za podmirenje troškova stanovanja, dok se županijama uvodi obaveza da u svom proračunu osiguraju sredstva za podmirenje troškova ogrjeva (čl. 7.).¹³ Zakon o

⁹ čl. 129a. st. 1. Ustava Republike Hrvatske. uz to uvedeni su načelo supsidijarnosti (čl. 129a. st. 3.) i opća klauzula u određivanju lokalnog samoupravnog djelokruga (vidi više Koprić et al, 2014).

¹⁰ Narodne novine 73/97. Prethodni Zakon o socijalnoj zaštiti (NN 314/1991) u čl. 96. propisuje da se sredstva za ostvarivanje prava, potreba i interesa u oblasti socijalne zaštite utvrđenih zakonom osiguravaju se i doznačuju Republičkom fondu proračuna Republike.

¹¹ Članak 5. istoga zakona određuje da sredstva za obavljanje djelatnosti i ostvarivanje prava socijalne skrbi osigurava Republika Hrvatska, općina, grad i Grad Zagreb.

¹² http://www.iusinfo.hr/AppendixExtCro/RDOCSB_HR//ent_id_9230.pdf

¹³ Zakon o izmjeni i dopunama Zakona o socijalnoj skrbi 51/2001

socijalnoj skrbi iz 2011.¹⁴ uz obvezu osiguravanja sredstava za pokrivanje troškova stanovanja i ogrjeva u lokalnim i županijskim proračunima čl. 14. st. 4. uvodi i obveza velikih gradova i gradova sjedišta županija da osiguraju sredstava za usluge pučke kuhinje te rad prihvatilišta za beskućnike, dok stavak 5. istog članka navodi da gradovi, općine i županije mogu osigurati sredstva za novčane naknade socijalnom ugroženom stanovništvu i socijalne usluge u većem opsegu od minimuma propisanih zakonom (vidi više Babić, 2018).

Aktualni Zakon o socijalnoj skrbi u člancima 116. i 117. određuje financiranje sustava socijalne skrbi u Hrvatskoj na način da se većina sredstava osigurava u državnom proračunu, dok se dio sredstava osigurava u lokalnom i županijskom proračunu. Republika Hrvatska osigurava u državnom proračunu sredstva za sljedeća prava:

- na novčane naknade u sustavu socijalne skrbi,
- prava na socijalne usluge,
- financiranje rada centara za socijalnu skrb
- financiranje rada domova socijalne skrbi i centara za pružanje usluga u zajednici čiji je osnivač Republika Hrvatska.

S druge strane, gradovi, općine i županije osiguravaju sredstva za obavljanje djelatnosti socijalne skrbi sukladno ZSS i posebnom propisu, u skladu sa socijalnim planom i mrežom socijalnih usluga na svojem području. Županije i Grad Zagreb dužni su u svom proračunu osigurati sredstva za troškove ogrjeva, dok su gradovi, općine i Grad Zagreb dužni osigurati sredstva za ostvarivanje prava na podmirenje troškova stanovanja, pod uvjetima i na način propisan Zakonom o socijalnoj skrbi. Također, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave osiguravaju sredstva za rad ustanova socijalne skrbi čiji su osnivač, za investicijsko i tekuće održavanje prostora, opreme i prijevoznih sredstava tih ustanova te za njihovo investicijsko ulaganje i održavanje informatičke opreme i druge komunikacijske opreme.

Veliki gradovi i gradovi sjedišta županija dužni su u svom proračunu osigurati sredstva za uslugu prehrane u pučkim kuhinjama, kao i pružanje usluga smještaja u prihvatilišta ili prenoćišta za beskućnike na način propisan ovim Zakonom.

¹⁴ Narodne novine 57/11

Uz to veliki gradovi i gradovi sjedišta županija dužni su, sukladno financijskim mogućnostima, poticati i osigurati građanima na svojem području druge oblike materijalnih pomoći i potpora kao što je:

- prehrana u pučkim kuhinjama,
- privremeni smještaj beskućnika u prihvatilište ili prenoćište,
- zbrinjavanje osoba koje primaju zajamčenu minimalnu naknadu u socijalne stanove,
- subvencije u plaćanju pojedinih socijalnih i dr. usluga sukladno svojim općim aktima i ZSS
- poticati rad udruga i volonterski rad u socijalnoj skrbi
- te razvijati druge oblike socijalne skrbi na svojem području (čl. 122. st. 1. ZSS).

U slučaju da veliki gradovi i gradovi sjedišta županija nisu u mogućnosti osigurati sredstva za gore navedene pomoći i usluge u financiranju navedenih pomoći i usluga će sudjelovati i županije u skladu sa svojim financijskim mogućnostima (čl. 122. st. 2. ZSS). U kriznim situacijama kada obitelj s maloljetnom djecom ostane bez svog doma i nije u mogućnosti sama osigurati smještaj, jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave dužne su im osigurati privremeni smještaj u socijalnom stanu ili na drugi način, kako bi se spriječilo odvajanje djece od odraslih članova obitelji (122. st. 3. ZSS).

Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave mogu osigurati sredstva za ostvarivanje novčanih naknada i socijalnih usluga stanovnicima na svom području u većem opsegu nego što je utvrđeno ovim Zakonom, na način propisan njihovim općim aktom, ako u svom proračunu imaju za to osigurana sredstva.

Što se tiče priznavanju prava u sustavu socijalne skrbi Centar za socijalnu skrb¹⁵ odlučuje o priznavanju prava u sustavu socijalne skrbi na:

- zajamčenu minimalnu naknadu,
- naknadu za osobne potrebe korisnika smještaja,
- jednokratnu naknadu,
- naknade u vezi s obrazovanjem,
- osobnu invalidninu,
- doplatu za pomoć i njegu,
- status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja,

¹⁵ Mjesno je nadležan Centar za socijalnu skrb osnovan na području na kojem stranka ima prebivalište (čl. 100. st. 4. ZSS).

- naknadu do zaposlenja
- i socijalne usluge.¹⁶

Jedinice lokalne samouprave i Grad Zagreb odlučuju samo o priznavanju prava na naknadu za troškove stanovanja, dok jedinica područne (regionalne) samouprave i Grad Zagreb odlučuju o priznavanju prava na naknadu za troškove.

Iz svega navedenog vidljivo je kako je djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj izrazito centralizirana, bez obzira na ustavnu odredbu koja navodi da jedinice lokalne samouprave obavljaju djelatnost socijalnih službi u okviru svom samoupravnog djelokruga.

2.2. Socijalna skrb osoba kojima je određene međunarodna zaštita

Zakon o socijalnoj skrbi¹⁷ određuje da prava u sustavu socijalne skrbi pod uvjetima propisanim ovim Zakonom uz hrvatske državljanine koji imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, imaju i osobe bez državljanstva sa stalnim boravkom u Republici Hrvatskoj. Stranac pod supsidijarnom zaštitom, stranac s utvrđenim statusom žrtve trgovanja ljudima, azilant i član njegove obitelji koji zakonito boravi u Republici Hrvatskoj, ima prava u sustavu socijalne skrbi pod uvjetima propisanim ovim Zakonom i Zakonom o posebnim propisom.¹⁸ Također, ZMPZ navodi kako izbjeglica ima pravo na pomoć pri uključivanju u hrvatsko društvo što obuhvaća izradu plana integracije za na njegove individualne potrebe, znanja, sposobnosti i vještine, pružanje pomoći radi ostvarivanja izrađenog plana i nadzor nad izvršenjem plana. Za provođenje navedenih aktivnosti nadležno je Ministarstvo unutarnjih poslova (čl. 76. St. 3.), no u stvarnosti zbog nedostatka upravnih kapaciteta Ministarstva unutarnjih poslova ova zadaća ne provodi se na adekvatan način koji bi davanjem jasnih smjernica olakšao integraciju za pojedinca (v. Lalić, Novak i Giljević, 2019). Također, Evaluacija provedbenog okvira integracije migranata navodi kako nije realno očekivati da Ministarstvo unutarnjih poslova izrađuje individualne integracijske planove jer za to nema odgovarajućih upravnih kapaciteta.¹⁹

¹⁶ Čl. 100. ZSS

¹⁷ Čl. 22. st. 2. ZSS

¹⁸ Iznimno osoba koja ne spada niti u jednu kategoriju iz članka 22. Zakona o socijalnoj skrbi može ostvariti pravo na jednokratnu naknadu i privremeni smještaj pod uvjetima propisanim ovim Zakonom ako to zahtijevaju životne okolnosti u kojima se našla (čl. 22. St. 3. Zakona o socijalnoj skrbi)..

¹⁹ <https://www.irh.hr/dokumenti/50-okvir-za-integraciju-osoba-kojima-je-odobrena-medunarodna-zastita/file>

Od prava iz sustava socijalne skrbi izbjeglice prema Akcijskom planu za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje 2017.-2019.²⁰ najčešće koriste pravo na zajamčenu minimalnu naknadu, jednokratnu naknadu, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, doplatak za pomoć i njegu te pomoć za ogrjev i prehranu u pučkim kuhinjama. Osim novčanih prava, osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita imaju pravo i na socijalne usluge, kroz koje se pojedincu pružaju informacije o pravima iz sustava socijalne skrbi (prva socijalna usluga), pomaže se pojedincu i obiteljima u prevladavanju poteškoća i razvoju osobnih mogućnosti i odgovornog odnosa prema sebi, obitelji i društvu (usluga savjetovanja i pomaganja). U svim centrima socijalne skrbi i podružnicama centara za socijalnu skrb imenovani su stručni suradnici zaduženi za rad s osobama pod međunarodnom zaštitom čime je ispunjena mjera 2.1. predviđena Akcijskim planom. U nastavku su ukratko prikazana socijalna prava koje izbjeglice najčešće koriste prema Akcijskom planu.

2.2.1. Novčane naknade

Zajamčena minimalna naknada je pravo na novčani iznos kojim se osigurava zadovoljavanje osnovnih životnih potreba samca ili kućanstva koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba. Zajamčena minimalna naknada se priznaje samcu ili kućanstvu koji nema sredstva za uzdržavanje u visini propisanoj u članku 30. stavku 1. i 2. Zakona o socijalnoj skrbi, niti ih je u mogućnosti ostvariti radom, primitkom od imovine, kao ni od obveznika uzdržavanja. Zajamčena minimalna naknada se priznaje od dana podnošenja zahtjeva nadležnom centru za socijalnu skrb, odnosno od dana pokretanja postupka po službenoj dužnosti, a isplaćuje se mjesečno. Osnovicu na temelju koje se izračunava iznos zajamčene minimalne naknade odlukom određuje Vlada Republike Hrvatske i trenutno iznosi 800 kuna.²¹ Izbjeglice nemaju pravo na zajamčenu minimalnu naknadu dok su smještene u Prihvatilištu za tražitelje azila, u razdoblju od odobravanja međunarodne zaštite do odlaska u privatni smještaj, jer Prihvatilište za tražitelje azila spada u oblike organiziranog stanovanja (čl. 29. st. 2. ZSS).

Jednokratna naknada priznaje se samcu ili kućanstvu koje zbog trenutačnih materijalnih teškoća nije u mogućnosti podmiriti osnovne životne potrebe nastale zbog rođenja ili školovanja djeteta,

²⁰<https://pravamanjina.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/AKCIJSKI%20PLAN%20ZA%20INTEGRACIJU%20017-2019.pdf>

²¹ Odluka o osnovici za izračun iznosa zajamčene minimalne naknade (Narodne novine 114/14)

bolesti ili smrti člana obitelji, elementarne nepogode i slično. Uz to može se priznati i zbog nabave osnovnih predmeta u kućanstvu ili nabave nužne odjeće i obuće ako ne postoji mogućnost da se nabava nužnih predmeta u kućanstvu i odjeće i obuće osigura u suradnji s humanitarnim organizacijama. Jednokratna naknada priznaje se kao pravo na novčanu naknadu ili kao pravo na naknadu u naravi.²² Jednokratna naknada priznaje se kao u pravilu priznaje kao pravo na novčanu naknadu. Kao pravo u naravi priznat će se ako centar za socijalnu skrb utvrdi da postoji osnovana pretpostavka da korisnik naknadu neće koristiti namjenski (čl. 46.-47. ZSS).

2.2.2. Smještaj i stanovanje

ZMPZ u članku 67. određuje da osobe pod međunarodnom zaštitom imaju pravo na smještaj, u maksimalnom trajanju od 2 godine od dana uručenja odluke o odobrenju međunarodne zaštite, ako nemaju novčana sredstva ili imovinu kojima mogu osigurati uzdržavanje. Osiguranje smještaja uključuje pronalazak, adaptaciju, opremanje, održavanje te podmirenje režijskih troškova i troškova najma osigurane stambene jedinice (67.a st. 5.).

Postupak za priznavanje prava na smještaj pokreće se podnošenjem zahtjeva izbjeglice nadležnom centru za socijalnu skrb.²³ Centar za socijalnu skrb o zahtjevu odlučuje rješenjem protiv kojeg se može izjaviti žalba u roku od 15 dana od dana dostave rješenja, koja ne odgađa izvršenje rješenja.²⁴ U slučaju da Centar za socijalnu skrb utvrdi da osoba pod međunarodnom zaštitom ima novčana sredstva ili imovinu kojima bi mogao sudjelovati u plaćanju troškova smještaja u rješenju o priznavanju prava na smještaj odrediti će da osoba pod međunarodnom zaštitom sudjeluje u plaćanju troškova smještaja uplatom na račun Središnjeg državnog ureda za obnovu i stambeno zbrinjavanje.²⁵

²² Jednokratna naknada samo iznimno se može priznati izbjeglicama za vrijeme dok su smještene u Prihvatalištu za tražitelje azila jer se u pravilu ne priznaje korisnicima organiziranog stanovanja (čl. 46. st. 5.).

²³ Nadležni Centar je centar prema prebivalištu azilanta i stranca pod supsidijarnom zaštitom.

²⁴ O žalbi odlučuje Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku rješenjem protiv kojeg se može podnijeti tužba nadležnom upravnom sudu u roku od osam dana od dana dostave rješenja.

²⁵ Azilant odnosno stranac pod supsidijarnom zaštitom za kojeg centar za socijalnu skrb, u razdoblju dok mu se osigurava smještaj sukladno Zakonu, utvrdi da ima imovinu u smislu članka 4. stavka 1. točke 19. Zakona o socijalnoj skrbi kojom može podmiriti troškove smještaja, dužan je sudjelovati u plaćanju troškova smještaja, Azilant odnosno stranac pod supsidijarnom zaštitom koji živi sam i koji ima imovinu kojom može podmiriti troškove smještaja, dužan je sudjelovati u troškovima smještaja svom imovinom koja prelazi iznos od pet osnovica iz članka 27. stavka 2. Zakona o socijalnoj skrbi mjesečno – 4.000 kuna. Azilant odnosno stranac pod supsidijarnom zaštitom koji živi u kućanstvu koje ima imovinu kojom se mogu podmiriti troškovi smještaja dužan je sudjelovati u troškovima smještaja svom imovinom koja prelazi iznos od tri osnovice iz članka 27. stavka 2. Zakona o socijalnoj skrbi mjesečno po članu kućanstva - 2.400 kuna (čl. 3. Pravilnika o sudjelovanju azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom u plaćanju troškova smještaja, Narodne novine 59/2018).

Pravo na smještaj izbjeglice prestaje: istekom roka od dvije godine od dana uručenja odluke o odobrenju međunarodne zaštite, na osobni zahtjev osobe kojoj je odobrena međunarodna zaštita, u slučaju da bez opravdanog razloga odbiju osigurani smještaj, u slučaju da bez opravdanog razloga, neprekidno duže od 30 dana, ne borave na prijavljenoj adresi, u slučaju da se utvrdi da ne ispunjavaju uvjete za priznavanje prava na smještaj, u slučaju da se utvrdi da ne skrbe o osiguranom smještaju s pažnjom dobrog gospodara te u slučaju da se utvrdi da koriste osigurani smještaj suprotno njegovoj namjeni.

Nakon isteka roka od dvije godine izbjeglice imaju pravo na smještaj sukladno propisima kojima se uređuje područje socijalne skrbi čime odgovornost za osiguranje smještaja prelazi na lokalne jedinice (gradovi i općine) koje su sukladno članku 41. Zakonu o socijalnoj dužne u svom proračunu osigurati sredstva za ostvarivanje prava na podmirenje troškova stanovanja.

Akcijski plan za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje od 2017. do 2019. godine predviđa donošenje Plana razmještaja osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita u Republici Hrvatskoj, jednom godišnje sukladno utvrđenim potrebama za osobe kojima je odobrena međunarodna zaštita razmještaja te trenutnim mogućnostima. Do današnjeg dana Plan razmještaja nije donesen te se razmještaj i dalje radi na *ad hoc* način uzimajući kao primarni kriterij raspoložive, useljive i namještene smještajne objekte u državnom vlasništvu kojima raspolaže SDUOSZ. Također, na taj način nije omogućeno lokalnim jedinicama i njihovim upravnim tijelima dovoljno vremena da se pripreme za dolazak novog stanovništva sa specifičnim potrebama s kojima se većinom ranije nisu susretali.

Čl. 122. Zakona o socijalnoj skrbi propisuje da odgovornost jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave da u kriznim situacijama kada obitelj s maloljetnom djecom ostane bez svog doma i nije u mogućnosti sama osigurati smještaj osiguraju privremeni smještaj u socijalnom stanu ili na drugi način kako bi se spriječilo odvajanje djece od odraslih članova obitelji.

Sukladno članku 41. Zakonu o socijalnoj skrbi jedinice lokalne samouprave dužne su u svom proračunu osigurati sredstva za ostvarivanje prava na podmirenje troškova stanovanja koji se odnose na najamninu, komunalne naknade, električnu energiju, plin, grijanje, vodu, odvodnju i druge troškove stanovanja u skladu s posebnim propisima. Pravo na naknadu za troškove stanovanja priznaje se samcu ili kućanstvu korisniku zajamčene minimalne naknade.

2.2.3. Prehrana u pučkoj kuhinji

Sukladno članku 117. st. 4. Zakona o socijalnoj skrbi veliki gradovi i gradovi sjedišta županija dužni su u svom proračunu osigurati sredstva za uslugu prehrane u pučkim kuhinjama. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku je dostavilo je preporuku pučkim kuhinjama za sastavljanje jelovnika prilagođenih kulturnim i vjerskim uvjerenjima osoba pod međunarodnom zaštitom čime je ujedno i ispunjena mjera 2.4. Akcijskog plana za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita.²⁶

3. Analiza oblika socijalne pomoć koju osiguravaju gradovi - studija slučaja četiri grada (Zagreb, Karlovac, Sisak i Zadar)

Značajne razlike u razini gospodarske razvijenosti između pojedinih dijelova Republike Hrvatske utječu i na razlike u socijalnom položaju stanovnika hrvatskih županija i gradova s jedne strane, ali također i na fiskalne kapacitete lokalnih i županijskih proračuna za financiranje socijalnih programa s druge strane. Slabije razvijeni hrvatski gradovi suočeni su s brojnim socijalnim problemima poput nezaposlenosti i siromaštva, zbog čega su im potrebni složeniji socijalni programi za rješavanje velikih socijalnih problema na svom području. Fiskalni kapacitet tih jedinica zbog niske razine gospodarske aktivnosti limitiran je te nije u mogućnosti osigurati sredstva za potrebne socijalne programe jednako kao Grad Zagreb koji je gospodarski najrazvijeniji dio Republike Hrvatske. Na taj način nedovoljna gospodarska razvijenost određenog područja dovodi i do socijalne nejednakosti građana koje se vremenom sve više povećava zbog nemogućnosti slabije razvijениh gradova da osiguraju socijalnu zaštitu svojim građanima kakvu nudi Grad Zagreb sa svojim bogatim zaštitnim socijalnim programom (usp. Šućur et al, 2016; Babić, 2018).

U radu se analiziraju četiri grada – Karlovac, Sisak, Zadar i Zagreb u kojima su smještene izbjeglice. Tri grada (Karlovac, Sisak i Zadar) sjedišta su svojih županija (Karlovačke, Sisačko-moslavačke i Zadarske županije) te imaju status velikog grada sukladno članku 19.a zakona o

²⁶ Izvješće o provedbi mjera Akcijskog plana za integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita za razdoblje 2017.-2019. Dostupno na <https://vlada.gov.hr/UserDocsImages/2016/Sjednice/2019/Studen/190%20sjednica%20VRH/190%20-%208%20b.docx>

lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi koji određuje da su veliki gradovi jedinice lokalne samouprave koje su ujedno gospodarska, financijska, kulturna, zdravstvena, prometna i znanstvena središta razvitka šireg okruženja i koji imaju više od 35.000 stanovnika.²⁷ Grad Zagreb kao glavni grad Republike Hrvatske, posebna je i jedinstvena, teritorijalna i upravna cjelina kojoj se ustrojstvo uređuje Zakonom o Gradu Zagrebu.²⁸ Grad Zagreb ima status grada i županije.

Tablica 1. Izdvajanja za socijalnu zaštitu po stanovniku u izabranim gradovima u kojima su smještene izbjeglice 2011. i 2015. godine

	2011.	2015.
Karlovac	161	148
Sisak	464	357
Zadar	167	127
Zagreb	563	582

Izvor: <http://www.udruga-gradova.hr/usporedba-gradova/>

Iz tablice vidljivo je da postoje ogromne razlike između gradova u izdvajanju proračunskih sredstava za socijalnu zaštitu. Grad Zagreb sa izdvajanjima od 582 kuna uvjerljivo najviše izdvaja o svih gradova u Hrvatskoj te je njegov socijalni program najrazvijeniji i najsveobuhvatniji. U 2015. godini nacionalni prosjek ulaganja gradova u socijalnu zaštitu iznosio je 182 kune što je manje nego što za socijalnu zaštitu izdvajaju Karlovac i Zadar. S druge strane, Grad Sisak izdvaja značajna sredstva za socijalnu zaštitu, gotovo dvostruko u odnosu na nacionalni prosjek.

Socijalni program svih hrvatskih gradova sastoji se od dijela na koji su gradovi zakonom obvezni osigurati (stanovanje, prihvatilište za beskućnike i pučka kuhinja) te gradskog programa koji gradovi osiguravaju socijalne usluge i novčane naknade stanovnicima na svom području u većem opsegu nego što je utvrđeno Zakonom o socijalnoj skrbi, na način propisan njihovim općim aktom – Odlukom o socijalnoj skrbi, sukladno mogućnostima (ako u svom proračunu imaju za to osigurana sredstva). Za svaki grad analizira se Odluka o socijalnoj skrbi s posebnim naglaskom na pravo na stanovanje (najam socijalnih gradskih stanova) te socijalne usluge za djecu i mlade

²⁷ Narodne novine 33/2001, 60/2001, 129/2005, 109/2007, 36/2009, 125/2008, 36/2009, 150/2011, 144/2012, 123/2017, 98/2019

²⁸ Zakon o Gradu Zagrebu (Narodne novine 62/2001, 125/2008, 36/2009, 119/2014, 98/2019)

obzirom na to da su izbjeglice koje u Hrvatskoj dolaze temeljem programa premještanja i preseljenja obitelji sa djecom.

3.2. Grad Karlovac

Odlukom o socijalnoj skrbi²⁹ utvrđuju se prava i oblici pomoći u socijalnoj skrbi koje osigurava Grad Karlovac kao i korisnici socijalne skrbi te uvjeti i kriteriji, temeljem Zakona o socijalnoj skrbi i Programa subvencija troškova stanovanja i drugih oblika socijalne pomoći, koje obuhvaćaju oblike socijalne pomoći iznad standarda a donosi ih Gradsko vijeće za svaku proračunsku godinu. Članak 5. Odluke o socijalnoj skrbi navodi da je korisnik socijalne skrbi samac, član obitelji ili obitelj koji nemaju dovoljno sredstava za podmirenje osnovnih životnih potreba, a nisu u mogućnosti ostvariti ih svojim radom ili prihodom od imovine ili iz drugih izvora. Prava iz socijalne skrbi utvrđena ovom Odlukom mogu koristiti hrvatski državljanin s prebivalištem na području Grada Karlovca te osoba bez državljanstva ili strani državljanin sa stalnim boravištem na području RH a temeljem Zakona o socijalnoj skrbi čime i izbjeglice mogu koristiti prava iz socijalne skrbi koje osigurava Grad Karlovac.³⁰ Programom subvencija troškova stanovanja i drugih oblika socijalne pomoći utvrđuju se potrebe u djelatnosti socijalne skrbi te se planiraju sredstava za te namjene. Kao provedbeni akt svake godine donosi ga predstavničko tijelo Grada Karlovca uz proračun.

Izješće o provedenim programima u području socijalne skrbi, zdravstva i međugeneracijske solidarnosti navodi kako je u Gradu Karlovcu tijekom 2018. godine različite pomoći iz socijalnih programa koristilo je 648 obitelji i 959 samačkih kućanstava. Broj korisnika usluga socijalne skrbi na temelju ZSS iznosi 750, a temeljem Gradskog socijalnog programa 1241 što je manje u odnosu na prijašnje godine zbog podizanje uvjeta i kriterija za ostvarivanje prava na pomoći te pojačane suradnje s drugim institucijama. Za ostvarenje oba programa (zakonskog i gradskog) u području socijalne skrbi u 2018. godini utrošeno 4.325.638,76 kuna u Gradu Karlovcu.³¹

²⁹ Službeni glasnik Grada Karlovca 7/14, 13/15

³⁰ U Programu subvencija troškova stanovanja i drugih oblika socijalne pomoći za 2020. godinu (Službeni glasnik Grada Karlovca 19/19) kao uvjeti za ostvarivanje prava na oblike pomoći uz prebivalište i ukupne prihode stanovništva navodi se i hrvatsko državljanstvo što je u suprotnosti s Odlukom o socijalnoj skrbi koja u članku 6. određuje da prava iz socijalne skrbi utvrđena ovom Odlukom mogu koristiti hrvatski državljanin s prebivalištem na području Grada Karlovca te osoba bez državljanstva ili strani državljanin sa stalnim boravištem na području. Radi pravne sigurnosti potrebno je stoga izmijeniti provedbeni akt i uskladiti ga s Odlukom o socijalnoj skrbi.

³¹ <https://www.karlovac.hr/UserDocsImages/Gradsko%20vije%C4%87e/25%20sjednica/3/index.html>

Tablica 1. Programi socijalne skrbi u Gradu Karlovcu u 2018. godini

SOCIJALNA SKRB - GRADSKI PROGRAM	utrošeno
Pomoći za socijalno ugroženu djecu i mlade	344.849,73
Pomoći za troškove stanovanja	1.112.406,83
Pomoći umirovljenicima	433.300,00
Pomoć u prehrani	630.325,60
Skrb o starijim i bolesnim osobama	595.725,00
Ostale naknade i pomoći građanima	426.191,35
UKUPNO	3.542.798,51
SOCIJALNA SKRB - ZAKONSKE OSNOVE	utrošeno
Naknade građanima - sufinanciranje troškova komunalija	541.425,17
Naknade kućanstvima - sufinanciranje troškova centralnog grijanja	241.415,08
UKUPNO	782.840,25
UKUPNO GP I ZP	4.325.638,76
ZDRAVSTVO I MEĐUGENERACIJSKA SOLIDARNOST	utrošeno
Donacije za novorođenu djecu	538.000,00
Pomoć u kući starijim i bolesnim osobama	20.000,00
Skrb o braniteljima oboljelim od PTSP-a	53.000,00
Palijativna skrb	20.000,00
Tjedan mobilnosti	9.978,75

Izvor: Izvješće o provedenim programima u području socijalne skrbi, zdravstva i međugeneracijske solidarnosti u 2018. godinu u Gradu Karlovcu

3.2.1. Stanovanje

Odluka o uvjetima i mjerilima za davanje u najam stanova u vlasništvu Grada Karlovca³² propisuje da pravo na davanje u najam gradskog stana ima punoljetna osoba koja zajedno sa svim članovima svog obiteljskog domaćinstva kumulativno ispunjava sljedeće opće uvjete: hrvatsko državljanstvo i prebivalište na području Grada u neprekidnom trajanju od najmanje 10 godina, računajući do dana podnošenja zahtjeva. Uvjet od 10 godine neprekidnog prebivališta ne zahtijeva se ako se podnositelj zahtjeva mlađi od trideset i pet godina te se prijavljuje za Listu reda prvenstva za mlade. Na ovaj način izbjeglice ne zadovoljavaju opće uvjete te ne mogu ostvariti pravo na najam socijalnog stana u vlasništvu Grada Karlovca, kako na Općoj listi reda prvenstva tako niti na Listi za mlade. Uz redovni način prijave za gradski socijalni stan postoji i izvanredni (izvan liste red prvenstva) koji je uređen člankom 4. Odluke o uvjetima i mjerilima za davanje u najam stanova u vlasništvu Grada Karlovca. Sljedećim kategorijama osoba gradonačelnik može na prijedlog Povjerenstva za stanove, dodijeliti stana u najam bez provođenja javnog natječaja (izvan lista reda prvenstva): osobama od posebnog značenja za Grad iz područja znanosti, kulture, sporta, umjetnosti i sl. temeljem priznatih rezultata, vodeći prije svega računa o njihovom doprinosu svekolikom razvitku Grada, osobama koje obavljaju deficitarno zanimanje za koje Povjerenstvo ocijeni da su prijeko potrebne Gradu, odnosno da su od općeg interesa za sve građane Grada Karlovca, osobama koje pravo na najam gradskog stana ostvaruju na temelju zakona ili temeljem pravomoćnih i ovršnih odluka suda i u drugim društveno opravdanim slučajevima (npr. osobama sa posebnim socijalno-zdravstvenim i dr. potrebama koje su utvrđene po odgovarajućem stručnom tijelu, osobama koje su uslijed elementarnih nepogoda (potres, poplava, požar i dr.) ili zbog ruševnosti stambene zgrade ostale bez odgovarajućeg smještaja). Ugovor o najmu sa za ove kategorije osoba može se zaključiti na razdoblje do 3 godine, a nakon isteka navedenog roka, može se sklopiti novi ugovor o najmu, prema prijedlogu Povjerenstva, dok postoje opravdani razlozi iz st. 1. ovog članka. Odredba o dodjeli stana izvan liste prvenstva otvara mogućnost da se i izbjeglicama dodijeli gradski stan u najam nakon što im protekne dvije godine plaćenog smještaja, a nemaju dovoljno financijskih sredstava za iznajmiti stan niti je jednostavno pronaći stan na tržištu za obitelji s dvoje ili više male djece. U takvoj situaciji gradonačelnik bi mogao dodijeliti

³² Službeni glasnik Grada Karlovca 11/19

gradski stan u najam izbjegličkoj obitelji zbog opravdanih razloga, no to je samo iznimka od općeg pravila te se ne može prihvatiti kao validno rješenje za rješavanje stanovanja za izbjeglice.

Iz svega ovog može se zaključiti kako bi bilo socijalno pravedno u bližoj budućnosti izmijeniti Odluku o uvjetima i mjerilima za davanje u najam stanova u vlasništvu Grada Karlovca na način da se predvidi mogućnost dobivanja gradskog stana i za izbjegličku populaciju u redovnom postupku.

3.2.2. Zaštita djece i mladih

Subvencija troškova smještaja u vrtiće

Pravo na subvenciju troškova smještaja u instituciju predškolskog odgoja u visini od 50% troškova imaju djeca čiji članovi kućanstva ispunjavaju kriterije ukupnog prihoda svih članova kućanstva iz glave II. točke II. Programa (tročlano kućanstvo do 2.500,00 kuna, četveročlano kućanstvo do 2.800,00 kn., za treće i svako sljedeće uzdržavano dijete dodatnih 400,00 kn). Pravo na subvenciju troškova vrtića utvrđuje se svakih šest mjeseci, počevši od 01. siječnja tekuće godine.³³ Roditelji s 3 i više djece koja su sva u vrtiću bez obzira na prosjek primanja plaćaju participaciju u iznosu od 680,00 kn. Kada je dvoje djece u vrtiću a ostali su na redovnom školovanju ili su predškolskog uzrasta roditelji participaciju plaćaju u ukupnom iznosu od 630,00 kn. Kada je jedno dijete u vrtiću a ostali na redovnom školovanju ili predškolskog uzrasta participacija je 460,00 kn. Od 2017. Grad participira i za privatne vrtiće u iznosu od 250,00 kn po djetetu, a u prosincu 2018. godini donijeta je odluka o povećanju sufinanciranja na 500,00 kn. Grad Karlovac subvencionira u visini 50% vrtić za djecu korisnike gradskog socijalnog programa te u visini od 100% za udomljenu djecu.³⁴

Besplatni udžbenici

Pravo na besplatne udžbenike imaju djeca koja ostvaruju pravo na doplatak za djecu. Ovo pravo koristi 1.042 djece.³⁵

Pomoć za prehranu učenika u osnovnim školama

³³ Program subvencija troškova stanovanja i drugih oblika socijalne pomoći za 2020. godinu Grada Karlovca

³⁴ <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>

³⁵ <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>

Pravo na besplatnu prehranu u osnovnim školama imaju učenici čija kućanstva ispunjavaju kriterije ukupnog prihoda (vidi prihodi kućanstva za vrtić), djeca s invaliditetom ili s ozbiljnim zdravstvenim problemima. Škole Gradu Karlovcu fakturiraju mjesečno troškove prehrane učenika. Pravo na besplatnu prehranu utvrđuje se dva puta godišnje, za razdoblja siječanj – lipanj i rujanj – prosinac tekuće godine.

Ljetovanje za djecu u Hostel u „Karlovac“

Pravo na besplatno ljetovanje u Hostel u „Karlovac“ u Selcu, u trajanju do 10 dana u razdoblju od lipnja do kolovoza tekuće godine imaju djeca predškolskog uzrasta smještena u “Dječji vrtić” Karlovac ili Dječji vrtić 4 rijeke te ostala djeca s navršениh 6 godina života i učenici osnovnih škola od prvog do sedmog razreda, čija kućanstva ispunjavaju uvjete iz kriterija ukupnih primanja svih članova kućanstva iz glave II., točke 2. Programa subvencija troškova stanovanja i drugih oblika socijalne pomoći za 2020. godinu Grada Karlovca.

Pomoć u prehrani – mlijeko za dojenčad

Mlijeko za dojenčad odobrava se temeljem dojave patronažne službe Doma zdravlja Karlovac, uz primjenu kriterija i cenzusa ukupnih primanja kućanstva, te temeljem konkretnih socijalnih prilika u kućanstvu.³⁶

Udžbenici za djecu

Grad osigurava sredstva za kupovinu udžbenika za djecu iz obitelji korisnika socijalnog programa te kupovinu radnih bilježnica, likovnih mapa i pribora za tehničku kulturu za učenike osnovnih škola.³⁷

3.2.3. Ostalo socijalna prava koja osigurava Grad Karlovac

Pravo na subvenciju troškova godišnje karte za javni gradski prijevoz u pravilu neće imati izbjeglice obzirom da se uz ispunjenje uvjeta prihoda kućanstava (v. 3.2.2. Subvencije za vrtić) traži i ispunjenje dodatnog uvjeta (osobe starije od 60 godine, osobe s invaliditetom, teže oboljele osobe, pratitelji slijepih osoba).

³⁶ Odobrena količina mlijeka za dojenčad «Bebimil I.» iznosi 5 kutija mlijeka mjesečno po djetetu do starosti od 6 mjeseci s uključenom dostavom u kuću. Usp. <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>

³⁷ <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>

Rješenjem ili Odlukom gradonačelnika mogu se odobriti posebne pomoći u izvanrednim i hitnim slučajevima (pomoći temeljem posebnih odluka) koji nisu regulirani ovim Programom subvencija troškova stanovanja i drugih oblika socijalne pomoći za 2020. godinu Grada Karlovca. Pomoći temeljem posebne odluke mogu se dodijeliti u sljedećim situacijama:

- iznenadne i posebno teške prilike nastale u kućanstvu čime se prevenira nastanak težih posljedica,
- uključivanje Grada Karlovca u prigodne humanitarne, tradicionalne i izvanredne akcije
- pomoć građanima u troškovima posebno skupog liječenja vrlo teških bolesti,
- pomoć građanima u nužnom saniranju izuzetno loših, nehigijenskih, ili opasnih uvjeta stanovanja,
- prigodne darove djeci i socijalno najugroženijim kućanstvima (Uskrs, Božić i eventualne druge prigode).

Novčanu potporu za svako novorođeno dijete u iznosu od 1500 kuna ostvaruju roditelji djeteta s prijavljenim prebivalištem na području Grada Karlovca.³⁸

Upravni odjel za društvene djelatnosti Grada Karlovca u suradnji s Centrom za socijalnu skrb Karlovac provodi kampanju protiv stigmatizacije marginaliziranih skupina s ciljem informiranja i edukacije mladih o potrebama i uključivanju marginaliziranih skupina (uključujući i izbjegličku populaciju) što se može navesti kao pozitivan primjer lokalnih mjere i aktivnosti usmjerenih na informiranje i senzibilizaciju građana i bolju uključenost svih marginaliziranih skupina, pa tako i izbjeglica u lokalnu zajednicu. Uz to provode se i kampanje protiv stigmatizacije marginaliziranih skupina i osnaživanje mladih za provođenje aktivnosti usmjerenih unaprjeđenju kvalitete života marginaliziranih skupina u što su uz Centar za socijalnu skrbi, Centar za pružanje usluga u zajednici Vladimir Nazor te Centar za odgoj i obrazovanje djece i mladeži uključene i lokalne organizacije civilnog društva.³⁹

3.3. Grad Sisk

Odluka o socijalnoj skrbi Grada Siska⁴⁰ određuje da se prava iz socijalne skrbi utvrđena ovom Odlukom osiguravaju hrvatskim državljanima s prebivalištem na području Grada Siska te

³⁸ <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>

³⁹ v. Mehanizmi potpore mladima – socijalna politika, zdravstvena zaštita i reprodukcijsko zdravlje (Službeni glasnik Grada Karlovca 19/19).

⁴⁰ Službeni glasnik Sisačko-moslavačke županije 26/16

strancima i osobama bez državljanstva sa stalnim boravkom na području Grada Siska. Iz ove odredbe vidljivo je da i izbjeglice mogu ostvariti sva prava pod uvjetom da imaju stalni boravak u Sisku. Odluka o socijalnoj skrbi utvrđuje sljedeća prava iz socijalne skrbi koje osigurava Grad Sisak: naknada za troškove stanovanja, usluga prehrane u pučkim kuhinjama, jednokratna naknada i naknada za podmirenje pogrebnih troškova, naknada troškova smještaja u predškolske ustanove, školska kuhinja, besplatni udžbenici, rad s učenicima s teškoćama u razvoju - pomoćnici u nastavi, ljetovanje djece iz obitelji slabijeg socijalnog statusa, privremeni smještaj u ekstremnim vremenskim uvjetima, prijevoz za određene kategorije građana i prijevoz osoba s invaliditetom specijaliziranim kombi vozilom (čl. 8.). Program javnih potreba u socijalnoj skrbi i zdravstvu Grada Siska u 2019. godini⁴¹ obuhvaća su aktivnosti usklađene sa Zakonom o socijalnoj skrbi, kao i aktivnosti iznad zakonskog minimuma, koje uključuju pomoć pojedincu, obitelji i skupinama u zadovoljavanju osnovnih životnih potreba, kao i mjere zaštite i unapređenja životnog standarda, poboljšanja kvalitete života i osnaživanja korisnika u samostalnom zadovoljavanju osnovnih životnih potreba te njihovog aktivnog uključivanja u društvo.

Uslugu pučke kuhinje u Sisku organiziraju Caritas Sisačke biskupije i Dobrotvorno društvo Merhamet - Crveni polumjesec Sisak, koji utvrđuju pravo na uslugu prehrane i vode evidenciju korisnika, dok ih Grad Sisak sufinancira. Uslugom prehrane u dvjema pučkim kuhinjama obuhvaćeno je oko 220 korisnika.

3.3.1. Stanovanje

U Gradu Sisku najam gradski socijalnih stanova reguliran je Odlukom o davanju stanova u najam.⁴² Članak 2. određuje da se stan može dati u najam osobi koja ispunjava sljedeće uvjete:

1. da ima neprekidno prebivalište na području Grada Siska najmanje 5 godina,
2. da nema u vlasništvu odgovarajuću useljivu kuću ili stan, na području Republike Hrvatske,
3. da nema pravo korištenja odgovarajućeg stana na temelju ugovora o najmu stana zaključenog na neodređeno vrijeme,
4. da nije iskoristila pravo na otkup stana, sukladno Zakonu o prodaji stanova na kojima postoji stanarsko pravo,

⁴¹ Službeni glasnik Sisačko-moslavačke županije 35/18

⁴² Službeni glasnik Sisačko-moslavačke županije 10/10, 4/12, 21/12, 9/13, 23/15 i 13/16, 27/19

5. da po članu obiteljskog domaćinstva ima primanja manje od 75% prosječno mjesečno isplaćene neto plaće u RH za prethodnu godinu.

6. da po članu obiteljskog domaćinstva nema nepodmirenih dospjelih dugovanja prema Gradu Sisku na dan podnošenja prijave.

Izbjeglice ne mogu ostvariti pravo na najam gradskih stanova jer ne ispunjavaju uvjet od najmanje 5 godina neprekidnog prebivališta na području Grada Siska.

Pravo na naknadu za troškove stanovanja koristi mjesečno oko 350 građana u Gradu Sisku.

3.3.2. Zaštita djece i mladih

Subvencija troškova smještaja u vrtiće

Pravo na subvenciju boravka djece u vrtićima i jaslicama roditelji - korisnici usluga, ako ispunjavaju socijalni uvjet ili uvjet prihoda. Čl. 34. Odluke o socijalnoj skrbi propisuje da su roditelji - korisnici usluga kojima je temeljem Zakona o socijalnoj skrbi priznato pravo na zajamčenu minimalnu naknadu, roditelji djece s teškoćama u razvoju i skrbnici djece bez roditeljske skrbi, oslobođeni obaveze sudjelovanja u cijeni programa dječjih vrtića.

Produženi boravak

U okviru programa podizanja obrazovnog standarda Grad Sisak osigurava sljedeće programe: produženi boravak, građanski odgoj i obrazovanje i izvannastavni programi.⁴³ U osnovnim školama u koje raspolažu potrebnim prostornim uvjeti te u kojima postoji odgovarajuća zainteresiranost roditelja provodi se program produženog boravka kao izvannastavni program za djecu nižih razreda, s organiziranim boravkom, prehranom i učenjem u prostorima škole nakon ili prije nastave. Program produženog boravka obzirom da se provodi za učenike nižih razreda može olakšati učenje hrvatskog jezika te omogućiti bržu integraciju učenika izbjeglica te se može pozitivno ocijeniti. Program produženog boravka provode učitelji razredne nastave. Troškove realizacije ovoga programa dijelom snosi Grad Sisak plaćanjem dijela plaće djelatnika, dok roditelji plaćaju dio plaće nastavnika, materijala za nastavu, najnužniju opremu i troškove prehrane učenika.

Građanski odgoj i obrazovanje

Građanski odgoj i obrazovanje provode se u svim sisačkim osnovnim školama za učenike petih razreda od 2018./19. školskoj godini, a od 2019/2020 školske godine za učenike petih i šestih

⁴³ Program javnih potreba u školstvu u 2019. godini u Gradu Sisku, SG 35/18

razreda s ciljem razvijanja kod učenika ljudskih vrijednosti utemeljenih na razumijevanju i prihvaćanju, poštovanju različitosti i ljudskih prava, te njihovo aktivno uključivanje u građansko društvo. Ovaj program može se pozitivno ocijeniti te predložiti i drugim lokalnim jedinicama uvođenje sličnog programa radi olakšavanja i integracije izbjeglice u lokalnu sredinu. Učenicima s teškoćama radi osiguranja jednako kvalitetne uvjete obrazovanja u redovitim osnovnoškolskim ustanovama bez izdvajanja od ostatka razreda i sredine u kojoj žive osiguravaju se pomoćnici u nastavi.⁴⁴ Sličan model može se sugerirati i za učenike izbjeglice kako bi se olakšala njihova početna integracija i omogućilo brzo savladavanje hrvatskog jezika. U okviru programa školske kuhinje svim sisačkim učenicima osigurani su zdravi i kuhani topli obroci. Projekt »Zdravi objed svima« financiran EU sredstvima osigurava besplatnog školskog obroka onim učenicima kojima je ta pomoć najpotrebnija sukladno kriterijima propisanim odlukama škola kao partnerskih organizacija. Grad Sisak osigurava besplatne udžbenike za učenike sisačkih osnovnih škola. Pravilnik o stipendiranju studenata i drugim oblicima potpore za učenike i studente Grada Siska⁴⁵ određuje da pravo na stipendiju mogu ostvariti redoviti studenti koji su državljani Republike Hrvatske sa stalnim prebivalištem na području Grada Siska iz čega proizlazi kako studenti i učenici izbjeglice sa prebivalištem na području Grada Siska ne ispunjavaju uvjete za stipendije i potpore jer nemaju hrvatsko državljanstvo. Predlaže se stoga izmjena odluke te izbacivanje hrvatskog državljanstva kao uvjeta za dobivanje stipendije za studente i potpore za učenike koje dodjeljuje Grad Sisak.

Školska prehrana

Za učenike koji žive u kućanstvu kojemu je prema ZSS priznato pravo na zajamčenu minimalnu naknadu i učenike koji prema procjeni razrednika žive u teškim materijalnim prilikama Grad Sisak financira puni iznos cijene školske kuhinje u svih devet osnovnih škola.⁴⁶

Besplatni udžbenici

Grad Sisak osigurava besplatne udžbenike za učenike svih razreda sisačkih osnovnih škola koji na temelju imovinskog cenzusa ispunjavaju uvjete.⁴⁷

⁴⁴ Dio ovoga Programa se ostvaruje kroz projekt »Rukom pod ruku - faza III« koji se financira bespovratnim sredstvima Europskog socijalnog fonda, dok se dio financira iz proračuna Grada Siska.

⁴⁵ Službeni glasnik Sisačko-Moslavačke županije 22/2019

⁴⁶ Čl. 36. Odluke o socijalnoj skrbi

⁴⁷ Čl. 37. Odluke o socijalnoj skrbi

Ljetovanje djece iz obitelji slabijeg socijalnog statusa

Za 20 učenika 5. i 6. razreda sisačkih osnovnih škola slabijeg socijalnog statusa koji još nisu bili na moru osigurava se besplatan smještaj i prijevoz u poslovnom objektu u Zaostrugu.⁴⁸

3.3.3. Ostala socijalna prava koja osigurava Grad Sisak

Prijevoz za u javnom prometu na području Grada Siska ne plaćaju umirovljenici, osobe starije od 65 godina, nezaposlene osobe, korisnici prava na zajamčenu minimalnu naknadu, korisnici doplatka za pomoć i njegu te korisnike osobne invalidnine, osobe s invaliditetom i slijepe osobe s pratnjom.⁴⁹ Grad Sisak financira i prijevoz osoba s invaliditetom kombi vozilom specijaliziranim za prijevoz osoba s invaliditetom.

Novčanu potporu u iznosu od 3.000,00 kuna za svako novorođeno dijete ostvaruju roditelji djeteta s prijavljenim prebivalištem na području Grada Siska, pod uvjetom da barem jedan od roditelja ili skrbnik novorođenog djeteta ima prijavljeno prebivalište na području Grada Siska najmanje godinu dana prije rođenja djeteta. Za izbjegličku populaciju predlaže se izbacivanje uvjeta od najmanje godinu dana prijavljenog prebivališta jer se radi o posebno ranjivoj skupini.

3.4. Grad Zadar

Odlukom o socijalnoj skrbi⁵⁰ utvrđuje se da se pojedina prava iz sustava socijalne skrbi koja osigurava Grad Zadar propisana su Zakonom o socijalnoj skrbi te prava propisana iznad standarda koje propisuje Zakon. Korisnici prava i različitih oblika pomoći iz mreže socijalnih i zdravstvenih usluga utvrđeni ovom Odlukom osiguravaju se hrvatskim državljanima koji u trenutku podnošenja zahtjeva imaju prebivalište na području Grada Zadra. Uz to kao iznimno se pojedina prava propisana Odlukom o socijalnoj skrbi mogu se privremeno odobriti i osobama koje nemaju prebivalište na području Grada Zadra, ukoliko to zahtijevaju životne okolnosti u kojima se mogu zateći, kao što su: beskućnici, strani državljani s utvrđenim statusom žrtve trgovanja ljudima, azilanti i članovi njihovih obitelji itd., pod uvjetom da zakonito borave na području grada Zadra (čl. 5. st. 2.). Ova se odredba nije u potpunosti ispravna što se tiče izbjeglica obzirom da ta

⁴⁸ Čl. 39. Odluke o socijalnoj skrbi

⁴⁹ Čl. 42. Odluke o socijalnoj skrbi

⁵⁰ Službeni glasnik Grada Zadra 15/17

kategorija osoba može imati prebivalište na području Grada Zadra, kao što ga uostalom i imale izbjeglice koje su tijekom 2018. godine u okviru programa preseljenja smještene u Grad Zadar. Predlaže se stoga izmjena članka 5. na način da se jasno propiše da prava socijalne skrbi utvrđena ovom odlukom mogu ostvariti državljani Republike Hrvatske s prebivalištem u Gradu Zadru te azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom s prebivalištem u Gradu Zadru, te članovi obitelji azilanata i članovi obitelji stranaca pod supsidijarnom zaštitom koji zakonito borave u Republici Hrvatskoj, a kojima je međunarodna zaštita odobrena sukladno ZOMPZ po uzoru na odluku o socijalnoj skrbi Grada Zagreba. Odlukom se utvrđuju sljedeća prava iz socijalne skrbi:

1. pravo na pomoć za podmirenje troškova stanovanja
2. pravo na naknadu za troškove ogrjeva
3. pravo na uslugu prehrane u pučkoj kuhinji
4. pravo na privremeni smještaj za beskućnike u prihvatilištu ili prenoćištu
5. pravo na novčanu pomoć za opremu novorođenog djeteta
6. pravo na pomoć za podmirenje troškova boravka djece u predškolskim ustanovama
7. pravo na uslugu pomoći i njege u kući
8. pravo na pomoć za podmirenje troškova javnog prijevoza
9. pravo na jednokratnu novčanu pomoć za umirovljenike povodom blagdana Uskrsa
10. pravo na uslugu rane intervencije kod djece s teškoćama u razvoju
11. pravo na pomoć za podmirenje pogrebnih troškova
12. pravo na jednokratnu novčanu pomoć
13. pravo na uslugu privremenog smještaja u prihvatilište za žrtve nasilja u obitelji
14. pravo na uslugu korištenja socijalne samoposluge
15. poticanje rada udruga i volonterskog rada u socijalnoj skrbi.⁵¹

⁵¹ Čl. 6. Odluke o socijalnoj skrbi

Čl. 14. Odluke o socijalnoj skrbi propisuje da pravo na uslugu prehrane u pučkoj kuhinji mogu ostvariti korisnici koji ostvaruju pravo na zajamčenu minimalnu naknadu preko nadležnog CZS, kao i oni koji ne ostvaruju to pravo, ali nemaju dovoljno sredstava za zadovoljavanje osnovnih životnih potreba zbog nezaposlenosti ili potpune nesposobnosti za rad. Tijekom 2019. godine pravo na korištenje Pučke kuhinje koristilo 322 osoba od čega 272 osobe kuhinju koristi svakodnevno.⁵²

Grad Zadar financira se pet programa (skrb za starije i nemoćne osobe, zaštita životnog standarda, psihosocijalna zaštita obitelji, djece i mladih, skrb za osobe s invaliditetom i aktivnosti udruga s područja socijalne skrbi) čiji je glavni cilj smanjenje rizika od siromaštva i socijalne isključenosti kod socijalno najugroženijih kategorija stanovništva, osnaživanje najranjivijih skupina građana grada Zadra te mjere populacijske politike.⁵³ U proračunu Grada Zadra za 2020. godinu za socijalnu skrb i zdravstvo planirana su sredstva u ukupnom iznosu od 20.921.830,00 kuna od čega na socijalnu skrb otpada 12.205.650,00 kuna.

3.4.1. Stanovanje

Pravo na dodjelu stana u vlasništvu Grada Zadra ima državljanin RH, koji imaju prebivalište na području Grada Zadra neprekidno u posljednjih 10 godina do podnošenja zahtjeva, podnositelj zahtjeva i članovi obitelji⁵⁴ nemaju riješeno stambeno pitanje niti mogućnost da ga riješe na drugi način⁵⁵, da podnositelj zahtjeva i članovi obitelji nemaju u vlasništvu ili posjedu građevinsko zemljište za koje može ishoditi dozvolu za gradnju u gradovima i drugim naseljenim mjestima, te poljoprivredno i drugo zemljište veće od 1 ha, da vrijednost pokretnina – prijevozna sredstva (automobil, brod i slično) te novčana sredstva i vrijednosni papiri ne prelaze ukupnu vrijednost veću od 75 tisuća kuna, te da se u posljednjih 10 godina prije podnošenja zahtjeva nisu doveli u nepovoljniji stambeni položaj prodajom, darovanjem obiteljske kuće ili stana, zamjenom stana ili

⁵² Program potreba za socijalnu skrb i zdravstvo Grada Zadar za 2020. godinu

⁵³ Program potreba za socijalnu skrb i zdravstvo Grada Zadar za 2020. godinu (Službeni glasnik Grada Zadra 15/19)

⁵⁴ Članak 4. Zakona o socijalnoj skrbi određuje obitelj kao zajednicu koju čine bračni drug ili izvanbračni drugovi, djeca i drugi srodnici koji zajedno žive, privređuju, ostvaruju prihod na drugi način i troše ga zajedno. Članom obitelji smatra se i dijete koje ne živi u obitelji, a nalazi se na školovanju, do završetka redovitog školovanja, a najkasnije do navršene 29. godine života

⁵⁵ <http://www.grad-zadar.hr/vijest/natjecaji-35/n-a-t-j-e-c-a-j-za-davanje-u-najam-socijalnih-stanova-u-vlasnistvu-grada-zadra-5488.html>

na drugi način, da nisu ostvarili pravo na obnovu i potporu za popravak ratom uništene ili oštećene obiteljske kuće sukladno Zakonu o obnovi te da da ukupan dohodak svih članova obitelji u prethodnoj godini dana prije podnošenja zahtjeva ne prelaze za isto razdoblje slijedeće postotke netto prosječne plaće u RH po članu obitelji (za samce 60%, za dva člana obitelji 45% za tri člana obitelji 40%, za četiri člana obitelji i drugu višečlanu obitelj 35%).

3.4.2. Zaštita djece i mladih

Subvencija troškova smještaja u vrtiće

Oslobođenje od plaćanja troškova cjelodnevnog boravka u vrtiću mogu ostvariti roditelji koji imaju prebivalište na području grada Zadra i koji su korisnici prava na zajamčenu minimalnu naknadu (djeca iz socijalno ugroženih obitelji) te djeca iz obitelji s četvero i više djece.⁵⁶ Pravo na subvenciju u predškolskim ustanovama (vrtićima i jaslicama) sukladno Odluci o socijalnoj skrbi ostvaruje oko 700 djece u iznosima od 100,00, 300,00 kn ili 600,00 kn po djetetu, ovisno o socijalnom statusu ili broju djece u obitelji koja borave u jednoj od predškolskih ustanova.

3.4.3. Ostala socijalna prava koja osigurava Grad Zadar

Odlukom o socijalnoj skrbi i Zaključkom o utvrđivanju visine iznosa za ostvarenje pojedinih prava iz Odluke o socijalnoj skrbi sljedeće kategorije građana mogu besplatno koristiti javni gradski prijevoz: umirovljenici s mirovinom do 2.750,00 kn, osobe starije od 65 godina koje ne ostvaruju pravo na mirovinu, pripadnici pojedinih udruga građana (Udruga roditelja poginulih branitelja, Udruga branitelja oboljelih od PTSP-a i Udruga osoba s intelektualnim teškoćama, Udruga civilnih stradalnika) te djeca iz socijalno ugroženih obitelji (korisnici zajamčene minimalne naknade). Također, besplatan javni prijevoz imaju i učenici osnovnih škola. Prijevoz po narudžbi za osobe s invaliditetom posebno prilagođenim kombi vozilom provodi se temeljem Odluke o socijalnoj skrbi. Prijevoz se obavlja po pozivu te se besplatan za krajnje korisnike. Pravo na novčanu naknadu za opremu novorođenog djeteta može ostvariti jedan od roditelja novorođenog djeteta pod uvjetom da je državljanin Republike Hrvatske, s neprekidno prijavljenim prebivalištem na području grada Zadra najmanje godinu dana neposredno prije rođenja djeteta te pod uvjetom da i novorođeno dijete ima prijavljeno prebivalište na području Grada Zadra.⁵⁷ Jednako kao i kod Siska za

⁵⁶ <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>

⁵⁷ Čl. 16. Odluke o socijalnoj skrbi

izbjegličku populaciju predlaže se izbacivanje uvjeta od najmanje godinu dana prijavljenog prebivališta jer se radi o posebno ranjivoj skupini. Novčanu potporu za rođenje djeteta iznosi 2.000,00 kn za prvo dijete, 3.000,00 kn za drugo dijete, 4.000,00 kn za treće i svako sljedeće dijete.⁵⁸

3.5. Grad Zagreb

Odlukom o socijalnoj skrbi⁵⁹ utvrđena su prava socijalne skrbi koja, pored prava što ih osigurava Republika Hrvatska na osnovi Zakona o socijalnoj skrbi osigurava Grad Zagreb, te uvjeti i način njihova ostvarivanja, korisnici socijalne skrbi i postupak za ostvarivanje tih prava. Korisnici prava socijalne skrbi utvrđena ovom odlukom su državljani Republike Hrvatske s prebivalištem u Gradu Zagrebu te azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom s prebivalištem u Gradu Zagrebu, te članovi obitelji azilanata i članovi obitelji stranaca pod supsidijarnom zaštitom koji zakonito borave u Republici Hrvatskoj, a kojima je međunarodna zaštita odobrena sukladno Zakonu o međunarodnoj i privremenoj zaštiti. Članak 4. Odluke o socijalnoj skrbi utvrđuju prava u sustavu socijalne skrbi prema sljedećim kategorijama:

1. novčane pomoći,
 - a) novčana pomoć umirovljenicima;⁶⁰
 - b) novčana pomoć za plaćanje premije dopunskog zdravstvenog osiguranja korisnicima novčane pomoći umirovljenicima;
 - c) novčana pomoć korisnicima doplatka za pomoć i njegu i korisnicima osobne invalidnine;
 - d) novčana pomoć osobama kojima je priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja;
 - e) novčana pomoć za osobne potrebe (džeparac) korisnicima doma za starije osobe;
 - f) naknada za troškove stanovanja⁶¹

⁵⁸ <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>

⁵⁹ Službeni glasnik Grada Zagreba 26/2014, 19/2015, 6/2016, 16/2016, 23/2016, 4/2019.

⁶⁰ Novčana pomoć umirovljenicima mogu ostvariti isključivo državljani Republike Hrvatske koji prije podnošenja zahtjeva za priznanje prava na novčanu pomoć umirovljenicima prebivaju na području Grada Zagreba najmanje pet godina neprekidno (čl. čl. 3. st. 2.).

⁶¹ Korisnike koji mogu ostvariti naknadu za troškove stanovanja određuje čl. 27. st. 2. Zakona o socijalnoj skrbi koji propisuje da se pravo na naknadu za troškove stanovanja priznaje korisnicima zajamčene minimalne naknade. prehranu u pučkoj kuhinji i uslugu smještaja beskućnika ostvaruju korisnici određeni Zakonom.

2. pomoći u naravi

- a) pomoć djeci u mliječnoj hrani;⁶²
- b) pomoć u obiteljskim paketima;⁶³
- c) ljetovanje;
- d) prehrana u pučkoj kuhinji;
- e) pravo na besplatnu godišnju pokaznu kartu ZET-a
 - o umirovljenici,
 - o korisnici zajamčene minimalne naknade nesposobni za rad i privređivanje,
 - o osobe s invaliditetom koje nisu zaposlene,
 - o osobama kojima je priznato pravo na status roditelja njegovatelja ili status njegovatelja,
 - o osobe starije od 65 godina života,
 - o dobrovoljni darivatelji krvi,
 - o članovi obitelji smrtno stradalog, zatočenog ili nestalog hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata;
- f) pravo na besplatnu godišnju ili mjesečnu pokaznu kartu ZET-a:
 - o učenici i studenti;
- g) pravo na besplatnu mjesečnu pokaznu kartu ZET-a:
 - o nezaposlene osobe

3. privremeni smještaj

4. drugi oblici pomoći

- a) pomoć u kući;
- b) savjetovanje i pomaganje;
- c) podmirenje pogrebnih troškova.

⁶² Pravo na pomoć djeci u mliječnoj hrani ostvaruje roditelj ili skrbnik djeteta u dobi do 12 mjeseci, ako je po procjeni odabranog liječnika pedijatra utvrđena potreba za dodatnom prehranom, pod uvjetom da roditelj ili skrbnik djeteta živi u zajedničkom kućanstvu s djetetom (čl. 21. odluke o socijalnoj skrbi).

⁶³ Pomoć u obiteljskim paketima ostvaruje se podjelom obiteljskih paketa koji sadrže: namirnice, sredstva za čišćenje i održavanje osobne higijene. Mogu je ostvariti obitelj ili skrbnik troje i više maloljetne djece ako su korisnici zajamčene minimalne naknade te jednoroditeljska obitelj s jednim ili više maloljetne djece ako je korisnik zajamčene minimalne naknade (čl. 23.-24. Odluke o socijalnoj skrbi).

3.5.1. Stanovanje

Odluka o najmu stanova⁶⁴ propisuje pravo na dodjelu stana u najam, prema odredbama ove odluke, imaju:

- osobe koje nemaju riješeno stambeno pitanje, niti mogućnost da ga riješe na drugi način, a prije podnošenja zahtjeva na natječaj prebivaju na području Grada Zagreba neprekidno najmanje 10 godina;
- zaštićeni najmoprimac u stambenom objektu koji je vlasništvo Grada Zagreba, a za koji je izdano rješenje kojim se nalaže uklanjanje objekta zbog derutnosti i ugrožene stabilnosti;
- zaštićeni najmoprimac u gradskom stanu površina kojega premašuje potrebe obiteljskog domaćinstva;
- osobe koje stan koriste na temelju sklopljenog ugovora o najmu stana s Gradom Zagrebom, a stvarnopravnim je raspolaganjem ili na drugi način promijenjeno vlasništvo;
- osobe za koje postoji obveza davanja stana u najam na temelju zakona i pravomoćnih sudskih odluka.

Izbjeglice nemaju mogućnost dobiti gradski stan u najam obzirom da ne ispunjavaju uvjet od 10 godine neprekidnog prebivališta na području Grada Zagreba.

Članak 7. Odluke o najmu stanova propisuje da se stan može dati u najam i izvan liste reda prvenstva osobi koja nema riješeno stambeno pitanje, niti mogućnosti da ga riješi na drugi način, ako se nalazi u iznimno teškom socijalno-zdravstvenom položaju te ispunjava uvjet vremena prebivanja što automatski eliminira izbjeglice da ostvare pravo na gradski stan izvan liste reda prvenstva.

Osobama u iznimno teškom socijalno-zdravstvenom položaju smatraju se:

- osobe kojima je rješenjem Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje utvrđeno 100% tjelesno oštećenje ili opća nesposobnost za rad ili je nalazom i mišljenjem tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi utvrđeno teže tjelesno ili mentalno oštećenje i psihička bolest i potpuna ovisnost o tuđoj njezi i brizi, a korisnici su prava socijalne skrbi na temelju Zakona o socijalnoj skrbi, i to: stalne pomoći, doplatka za pomoć i njegu, te osobne invalidnine;

⁶⁴ Službeni glasnik Grada Zagreba 22/2009, 3/2012, 15/2012, 22/2013

- osobe koje su žrtve obiteljskog nasilja, prema pravomoćnoj sudskoj odluci ne starijoj od godinu dana, pod uvjetom da im ukupna primanja ne prelaze 50% prosječne mjesečne plaće isplaćene u gospodarstvu Grada Zagreba u prethodnoj godini;
- osobe sa statusom hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata koje su korisnici prava na opskrbninu sukladno Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji;
- osobe kojima je zbog gluhoće utvrđeno pravo na doplatu za pomoć i njegu.

3.5.2. Zaštita djece i mladih

Subvencija cijene troškova vrtića

Program javnih potreba u predškolskom odgoju i obrazovanju te skrbi o djeci rane i predškolske dobi Grada Zagreba za 2020.⁶⁵ navodi da je u Gradu Zagrebu programima predškolskog odgoja i obrazovanja u pedagoškoj godini 2019./2020. obuhvaćeno je (više od 90% ukupnog broja djece u Gradu Zagrebu u dobi od godine dana do polaska u osnovnu školu i 100% djece u godini prije polaska u osnovnu školu. Iznos sudjelovanja roditelja u ekonomskoj cijeni redovitog 10-satnog programa za djecu s prebivalištem u Gradu Zagrebu određuje se prema prihodovnom cenzusu.⁶⁶ Iznosi plaćanja za roditelje/skrbnike su 150,00 kuna, 300,00 kuna, 450,00 kuna ili 600,00 kuna mjesečno. Uz navedene kategorije roditelji mogu ostvariti pravo na olakšice s osnove broja djece u obitelji - korisnika redovitog programa, samohranosti, invalidnosti i prava obitelji na zajamčenu minimalnu naknadu u sustavu socijalne skrbi.⁶⁷ Za djecu izbjeglica u vrtićima su predviđeni individualizirani programi.

⁶⁵ Službeni glasnik Grada Zagreba 24/2019.

⁶⁶ Odluka o načinu ostvarivanja prednosti pri upisu djece i mjerilima za naplatu usluga dječjih vrtića Grada Zagreba od roditelja - korisnika usluga (Službeni glasnik Grada Zagreba 6/11, 19/11 i 15/12). Prihodovni cenzus ovisi o prosječnom mjesečnom prihodu po članu zajedničkog kućanstva ostvarenom u prethodnoj godini umanjenom za iznos poreza i prireza, iznos plaćen za rate stambenog kredita za nekretninu kojom se rješava stambeno pitanje obitelji i iznos plaćen za slobodno ugovorenu najamninu za potrebe stanovanja obitelji u stambenom prostoru najmodavca.

⁶⁷ Dijete čija se obitelj koristi pravom na zajamčenu minimalnu naknadu u sustavu socijalne skrbi plaća 20% od iznosa sudjelovanja u cijeni programa odnosno 30 kuna mjesečno.

Osnovnoškolsko obrazovanje

Za Program javnih potreba u osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju Grada Zagreba za 2019.⁶⁸ iz Proračuna Grada Zagreba osiguravaju se sredstva za financiranje sljedećih programa:

1. produženi boravak
2. nabava udžbenika i školskih odora
3. sufinancirana prehrana
4. izvannastavne i ostale aktivnosti
5. škola u prirodi
6. vikendom u sportske dvorane
7. pomoćnici u nastavi / stručni komunikacijski posrednici
8. školska shema voća i povrća te mlijeka i mliječnih proizvoda

Produženi boravak

Produženi boravak kao neobvezan oblik odgojno-obrazovnog rada organizira se za učenike I., II., III. i iznimno IV. razreda. Cijena produženog boravka za učenike I, II i III razreda iznosi 200 kuna, a za učenike IV razreda iznosi 350 kuna. Među propisanim oslobođenjima od obveze sudjelovanja u cijeni programa za izbjeglice može biti relevantna odredba prema kojoj ako se dijete ili njegova obitelj koriste pravom na zajamčenu minimalnu naknadu u sustavu socijalne skrbi oslobađaju se obveze sudjelovanja u cijeni programa. Uz to Gradski ured za obrazovanje može na temelju obrazloženog zahtjeva škole u suradnji s centrima za socijalnu skrb, zdravstvenim i drugim nadležnim ustanovama utvrditi pravo na oslobađanje, odnosno smanjivanje obveze sudjelovanja roditelja u cijeni programa za posebne slučajeve izvan utvrđenog sustava olakšica.

Udžbenici za školu

U školskoj godini 2018./2019. udžbenici su besplatni za sve učenike osnovnih škola i srednjih škola⁶⁹ Grada Zagreba te za učenike osnovnih i srednjih škola izvan Grada Zagreba koji imaju prebivalište u Gradu Zagrebu. Uz to Grad Zagreb osigurava i besplatne školske odore za učenike od I. do VIII. razreda osnovnih škola Grada Zagreba, sukladno iskazanom interesu škola, učenika i roditelja.

⁶⁸ Službeni glasnik Grada Zagreba 28/18.

⁶⁹ Program javnih potreba u srednjoškolskom odgoju i obrazovanju Grada Zagreba za 2019. (Službeni glasnik Grada Zagreba 28/18.

Sufinanciranje prehrane učenika

U zagrebačkim osnovnim školama sufinancira se prehrana za oko 44.300 učenika. Pravo na besplatni mliječni obrok, ručak i užinu imaju učenici korisnici zajamčene minimalne naknade ili obitelji učenika koje ostvaruju navedeno pravo te učenici čiji su roditelji nezaposleni, čime će u pravilu biti obuhvaćene izbjeglice, naročito u početnom razdoblju dok se članovi obitelji ne zaposle.

Ljetovanje djece iz obitelji slabijeg imovnog stanja

Grad Zagreb za vrijeme ljetnih praznika organizira besplatno ljetovanje za djece iz obitelji slabijeg imovnog stanja koje su u evidenciji Gradski ured za socijalnu zaštitu i osobe s invaliditetom i Centra za socijalnu skrb Zagreb kao korisnici pomoći.⁷⁰

3.5.3. Ostala socijalna prava koja osigurava Grad Zagreb

Grad Zagreb osigurava besplatnu pokaznu kartu ZET-a učenicima i studentima s prebivalištem u Gradu Zagrebu čiji su ukupni mjesečni prihodi po članu kućanstva jednaki ili manji od 2.000,00 kuna kao i korisnicima zajamčene minimalne naknade koji su nesposobni za rad i privređivanje.⁷¹ Grad Zagreb financira članarine u knjižnicama grada Zagreba djeci i učenicima do navršene 15-te godine života.⁷²

Kako bi ostvarili novčanu potporu u iznosu od 1.800,00 kuna za prvo dijete, 3.600,00 kuna za drugo dijete, 54.000,00 kuna za treće i svako sljedeće dijete Odluka o novčanoj pomoći za opremu novorođenog djeteta⁷³ propisuje da pravo na novčanu pomoć može ostvariti i koristiti roditelj:

- koji je državljanin Republike Hrvatske s neprekidno prijavljenim prebivalištem u Gradu Zagrebu od najmanje pet godina neposredno prije rođenja djeteta za koje se podnosi zahtjev i dalje neprekidno sve do isplate novčane pomoći u cijelosti;
- ako drugi roditelj ima prijavljeno prebivalište u Gradu Zagrebu ili ako je drugi roditelj stranac s privremenim ili stalnim boravkom u Gradu Zagrebu, u vrijeme podnošenja zahtjeva i dalje neprekidno do isplate novčane pomoći u cijelosti.

⁷⁰ Čl. 27.-28. Odluke o socijalnoj skrbi.

⁷¹ Čl. 32. Odluke o socijalnoj skrbi.

⁷² <https://mdomsp.gov.hr/istaknute-teme/demografija/demografske-mjere-na-lokalnoj-i-zupanijskoj-razini/10177>.

⁷³ Službeni glasnik Grada Zagreba 17/2017.

Na taj način izbjeglice nisu u mogućnosti koristiti pravo na novčanu potporu Grada Zagreba za rođenje djeteta jer ne ispunjavaju uvjet hrvatskog državljanstva, kao niti 5 godina neprekidnog prebivališta na području Grada Zagreba.

4. Aktualno stanje i izazovi u pružanju socijalnih usluga u integraciji izbjeglica na Hrvatskoj i preporuke za unaprjeđenje sustava socijalne skrbi na lokalnoj razini

Sustav socijalne zaštite u Republici Hrvatskoj izrazito je složen i teško razumljiv za hrvatske državljane koji dobro poznaju hrvatski jezik, a još teže za izbjeglice koje većinom ne poznaju hrvatski jezik niti poznaju nadležnosti teritorijalnih razina u Hrvatskoj.

U Hrvatskoj određen broj većih gradova i jedinica lokalne i područne samouprave s većim financijskim kapacitetom razvio je dodatne socijalne programe za razliku od ostalih lokalnih jedinica koje to nisu u mogućnosti zbog nedovoljnog fiskalnog kapaciteta. Neki od tih dodatnih socijalnih programa paralelni su programima koji postoje na centralnoj razini, no najčešće se radi komplementarnim programima koji pokrivaju socijalne probleme koji su specifični za određenu lokalnu sredinu (vidi više Babić, 2018).

Lokalne jedinice potrebno je uključiti znatno više u proces integracije izbjeglica jer su lokalne zajednice ključne za uspješnu integraciju osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita. Također, socijalna i kulturološka integracija, tj. prilagodba novoj sredini se također događa na lokalnoj razini, što osobama kojima je odobrena međunarodna zaštita omogućava suživot sa domaćim stanovništvom i aktivan doprinos društvenom životu.

U praksi, većina osoba kojima je odobrena međunarodna zaštita bila je smještena u Gradu Zagrebu, no i to se polako počelo mijenjati. Početkom 2018. godine dio izbjeglica smješten je u Zadru, nešto kasnije iste godine u Slavonskom Brodu, dok su u 2019. izbjeglice smještene u Sisak i Karlovac. U budućnosti se stoga može očekivati da će se nastaviti s takvom praksom te da će sve veći broj osoba biti smješten i u druge gradove i općine u Republici Hrvatskoj. Upravo zbog toga od iznimne je važnosti pravodobno informirati lokalne jedinice o politici integracije i njihovoj ulozi i obvezama u predstojećem razdoblju kako bi u budućnosti mogle postati partner središnjoj vlasti u kreiranju i provođenju integracijskih politika te će time i ojačati institucionalni kapacitet na lokalnoj razini za provođenje politike integracije.

Mjera 2.3. iz Akcijskog plana za integraciju kao jedna od mjera predviđa dostavljanje preporuka jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave da u svoje Odluke o socijalnoj skrbi uvrste i osobe pod međunarodnom zaštitom koje borave na njihovom području. U Izvješću o provedbi mjera iz Akcijskog plana navodi se kako je Ministarstvo za demografiju, obitelj mlade i socijalnu politiku dostavilo preporuke jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave preko Ureda državne uprave. Iz analize odluka o socijalnoj skrbi vidljivo da su odabrani gradovi uvrstili u svoje Odluke o socijalnoj skrbi i izbjeglice. Međutim, u Odluci o socijalnoj skrbi Grada Zadra izbjeglice su uključene u krug korisnika socijalnih prava kao iznimka, navodeći da se određena socijalna prava mogu privremeno odobriti i osobama koje nemaju prebivalište na području Grada Zadra, ako to zahtijevaju životne okolnosti u kojima se mogu zateći, bez obzira što izbjeglice mogu imati prebivalište na području Grada Zadra te bi stoga u bližoj budućnosti Zadar trebao izmijeniti odluku po uzoru na ostale analizirane gradove.

Između četiri odabrana grada postoji značajna razlika u opsegu i strukturi socijalnih izdvajanja. U odnosu na sve ostale gradove u Hrvatskoj Grad Zagreb osigurava i financira značajno višu razinu socijalnih prava. Grad Zagreb izdvaja 582 kuna po stanovniku za socijalnu skrb, što predstavlja više od tri puta više od nacionalnog prosjeka koji iznosi 182 kune, zbog čega je i njegov socijalni program najrazvijeniji i najsveobuhvatniji. Grad Zagreb osigurava besplatne udžbenike za učenike osnovnih i srednjih škola, dok ostali gradovi isto osiguravaju samo za učenike iz siromašnijih obitelji. Ovo pravo izgubit će na važnosti sljedeće školske godine jer država preuzela na sebe obvezu osiguranja besplatnih udžbenika za sve učenike osnovnih⁷⁴ i srednjih škola⁷⁵ čime je s gradova skinula veliko financijsko opterećenje. Također, Grad Zagreb osigurava subvencioniranu cijenu vrtića znatno nižu od ostalih gradova, kao i niz drugi prava koja se tiču zaštite djece i mladih. Od ostala tri grada (Karlovac, Sisak i Zadar) izdvaja se Sisak, koji izdvaja dvostruko više za socijalnu skrb od Karlovca i Rijeke. Ono što se naročito ističe je Program građanskog odgoja i obrazovanja koji se provodi za sisačke učenike petih i šestih razloga, koji promiče razvijanja kod učenika ljudskih vrijednosti utemeljenih na razumijevanju i prihvaćanju, poštovanju različitosti i ljudskih prava, te njihovo aktivno uključivanje u građansko društvo te se stoga može predložiti i

⁷⁴ Odluka o financiranju drugih obrazovnih materijala za učenike osnovnih škola u Republici Hrvatskoj za školsku godinu 2019./2020. sredstvima iz Državnog proračuna Republike Hrvatske (Narodne novine 69/2019)

⁷⁵ Odluka o financiranju obveznih udžbenika za učenike srednjih škola u Republici Hrvatskoj za školsku godinu 2019./2020. sredstvima iz Državnog proračuna Republike Hrvatske (Narodne novine 69/2019)

drugim lokalnim jedinicama uvođenje sličnog programa radi olakšavanja i integracije izbjeglice u lokalnu sredinu.

Među gradovima, bez obzira na postojanje određenih razlika, što se tiče uvjeta koje zahtijevaju za dodjelu socijalnih stanova u najam, niti jedan grad ne pruža izbjeglicama mogućnost dobivanja gradskog socijalnog stana u najam. Svi gradovi postavljaju kao uvjet za dobivanje gradskog socijalnog stana u najam neprekinuto prebivalište na području grada kroz duže vremensko, 10 godina (Zadar) ili 5 godina (Sisak). Izbjeglička populacija ne može također nikako ispuniti taj uvjet jer se Republici Hrvatskoj nalazi kraće vrijeme te bi trebalo uzeti u obzir specifičnost položaja ove ranjive skupine te prilagoditi propise shodno tome kako bi i izbjeglice mogli udovoljiti uvjetima da uopće dođu na listu na socijalne stanove. Uz to neki gradovi kao uvjet stavljaju i hrvatsko državljanstvo čime je izbjeglička populacija odmah u startu eliminirana iz mogućnosti dobivanja socijalnog stana u najam (Zadar). Ovu odredbu može se ocijeniti diskriminatornom obzirom da je hrvatsko državljanstvo više čak nije niti uvjet za sudjelovanje na lokalnim izborima, obzirom na to da nakon ulaska Republike Hrvatske u EU, članove lokalnih predstavničkih tijela imaju pravo birati i državljani drugih država članica Europske unije, a ne samo hrvatski državljani. Smatram da bi se shodno tome trebala proširiti i mogućnost participacije na lokalnim izborima i izbjegličkoj populaciji koja ima prebivalište na području lokalne jedinice. Također, što se tiče prava na pomoć pri rođenju djeteta, svi gradovi zahtijevaju da roditelji određeno vrijeme prebivaju neprekidno na području grada (Sisak godinu dana prije rođenja djeteta, Zagreb 5 godina prije rođenja djeteta). Za izbjegličku populaciju predlaže se izbacivanje uvjeta od najmanje godinu dana prijavljenog prebivališta jer se radi o posebno ranjivoj skupini.

Preporuke za unaprjeđenje sustava socijalne skrbi na lokalnoj razini:

1. Izmjena Odluke o socijalnoj skrbi na način da se osigura pravo na gradski socijalni stan izbjegličkoj populaciji nakon proteka dvije godine plaćenog smještaja od strane RH, ako to zahtijevaju nepovoljne socijalne prilike u kojima se nalazi obitelj;
2. Izmjena Odluke o najmu stanova Grada Zagreba i drugih gradova na način da se među kategorije osoba koje se u iznimno teškom socijalno-zdravstvenom položaju uvrste i osobe pod međunarodnom zaštitom koje ne mogu iz vlastitih sredstava platiti najam stana te da se na njih ne primjenjuje uvjet neprekidnog boravka na području Grada Zagreba neprekidno najmanje 10 godina;

3. Uvođenje građanskog odgoja i obrazovanje, izvannastavne aktivnosti za učenike osnovnih škola, radi promicanja poštovanju različitosti i ljudskih prava, te njihovo aktivno uključivanje u građansko društvo i kod ostalih lokalnih jedinica po uzoru na Grad Sisak;
4. Novčanu potporu za svako novorođeno dijete koje ostvaruju roditelji djeteta ne vezati uz određeno razdoblje za koje roditelj/i trebaju imati prijavljeno prebivalište na području lokalne jedinice koja osigurava potporu jer se time nepovoljno utječe na izbjegličku populaciju;
5. Stipendije za studente i potpore za učenike ne vezati uz posjedovanje hrvatskog državljanstva (v. Pravilnik o stipendiranju studenata i drugim oblicima potpore za učenike i studente Grada Siska);
6. Donošenje Plana razmještaja za izbjeglice kako bi se gradovi mogli unaprijed pripremiti te osigurati integracijske mjere primjerene lokalnim specifičnostima.

Literatura

1. Babić, Z. (2018). Decentralizacija socijalne skrbi i socijalne nejednakosti: slučaj Hrvatske. *Revija za socijalnu politiku*, 25 (1), 25-47. <https://doi.org/10.3935/rsp.v25i1.1458>
2. Lalić Novak, G. i Giljević, T. (2019). Pravno i institucionalno uređenje integracije migranata u Republici Hrvatskoj – prema europskom modelu. *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, X (1), 163-184. <https://doi.org/10.32984/gapzh.10.1.8>
3. Koprić, I.; Marčetić, G; Musa A.; Đulabić, V.; Lalić Novak, G. (2014) *Upravna znanost. Javna uprava u suvremenom europskom kontekstu*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
4. Šućur, Z. (2004). Pristup pravima opće socijalne pomoći. *Revija za socijalnu politiku*, 11 (1), 21-38. <https://doi.org/10.3935/rsp.v11i1.66>